

Saadət Vaqif qızı Mənafova

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun mütəxəssisi

<https://orcid.org/0009-0001-3664-9309>

E-mail: saadattmanafova@gmail.com

[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(3\).51-56](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(3).51-56)

MƏKTƏBLİLƏRİN ŞƏXSİYYƏTİNİN FORMALAŞMASINDA MÜASİR PEDAQOGİKANIN ROLU

Saadat Vaqif Manafova

specialist at the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan

THE ROLE OF MODERN PEDAGOGY IN THE FORMATION OF SCHOOL STUDENTS' PERSONALITY

Саадат Вагиф гызы Манафова

специалист Института Образования Азербайджанской Республики

РОЛЬ СОВРЕМЕННОЙ ПЕДАГОГИКИ В ФОРМИРОВАНИИ ЛИЧНОСТИ ШКОЛЬНИКОВ

Xülasə. Bu məqalədə pedaqogikanın cəmiyyət və insan həyatındakı rolu, həmçinin müasir təhsil sistemindəki əhəmiyyətindən bəhs olunur. Qeyd edilir ki, məktəb yalnız bilik verməklə kifayətlənmir, eyni zamanda şagird şəxsiyyətinin formalaşmasına, mənəvi dəyərlərin aşılmasına və sosial bacarıqların inkişafına xidmət edir. Müasir dövrdə pedaqogika sahəsində tətbiq olunan innovativ metodlar, interaktiv dərslər üsulları və şagirdyönlü yanaşmalar təlim prosesini daha səmərəli edir.

Məqalədə məktəbin şagirdlərin şəxsiyyətinin formalaşmasındakı rolu xüsusi vurğulanır, müəllim, məktəb və valideyn əməkdaşlığının vacibliyi, şagirdə yaşına uyğun mərhələli nəzarət və istiqamətləndirmənin əhəmiyyəti izah olunur. Müəllimin fərdi yanaşma tərzi və müəllim–şagird münasibətlərinin qarşılıqlı hörmət və anlayış üzərində qurulmasının təhsilin keyfiyyətinə təsiri qeyd edilir. Eyni zamanda ötən əsrdə mövcud olan ənənəvi müəllim–şagird modeli ilə müasir, daha demokratik və əməkdaşlığa əsaslanan model müqayisə olunur.

Bundan əlavə, şagirdlərin ünsiyyət bacarıqları və yaşla bağlı baş verən psixoloji dəyişikliklər də diqqət mərkəzində saxlanılır. Ümumilikdə, məqalədə pedaqogikanın müasir inkişaf istiqamətləri və şagirdlərin hərtərəfli inkişafında məktəbin rolu ümumi şəkildə təqdim edilir.

Açar sözlər: *pedaqogika, müasir təhsil, innovativ təlim metodları, şagirdyönlü yanaşma, şəxsiyyətin formalaşması, müəllim–şagird münasibətləri, valideyn–məktəb əməkdaşlığı, ünsiyyət bacarıqları, yaş xüsusiyyətləri, təhsil modeli*

Abstract. This article discusses the role of pedagogy in society and human life, as well as its significance within the modern education system. It is emphasized that pedagogy is not limited to the transmission of knowledge; it also contributes to the formation of students' personalities, the development of moral values, and the enhancement of social skills. In the contemporary period, the application of innovative methods, interactive teaching techniques, and student-centered approaches in pedagogy makes the learning process more effective.

The article particularly highlights the role of the school in shaping students' personalities. It explains the importance of cooperation among teachers, schools, and parents, as well as the necessity of age-appropriate, gradual supervision and guidance for students. The impact of the teacher's individual approach and the establishment of teacher–student relationships based on mutual respect and understanding on the quality of education is also noted. Furthermore, a comparison is made between the traditional teacher–student model of the past century and the modern, more democratic and collaboration-based model.

In addition, attention is given to the development of students' communication skills and the psychological changes associated with different age stages. Overall, the article presents the contemporary

directions of pedagogical development and outlines the role of the school in the comprehensive development of students.

Keywords: *pedagogy, modern school–parent cooperation, communication skills, age characteristics, educational model, education, innovative teaching methods, student-centered approach, personality development, teacher-student relationships*

Аннотация. В данной статье рассматривается роль педагогики в жизни общества и человека, а также её значение в современной системе образования. Отмечается, что педагогика не ограничивается лишь передачей знаний, но также способствует формированию личности учащегося, привитию нравственных ценностей и развитию социальных навыков. В современных условиях внедрение инновационных методов, интерактивных форм обучения и ученико-ориентированного подхода делает образовательный процесс более эффективным.

В статье особо подчёркивается роль школы в формировании личности учащихся. Раскрывается значение сотрудничества учителя, школы и родителей, а также важность поэтапного контроля и сопровождения ребёнка с учётом его возрастных особенностей. Отмечается влияние индивидуального подхода педагога и построения отношений «учитель–ученик» на основе взаимного уважения и понимания на качество образования. Также проводится сравнение традиционной модели взаимодействия учителя и ученика, характерной для прошлого века, с современной, более демократичной и основанной на сотрудничестве моделью.

Кроме того, внимание уделяется развитию коммуникативных навыков учащихся и возрастным психологическим изменениям. В целом статья представляет современные направления развития педагогики и раскрывает роль школы в всестороннем развитии личности учащегося.

Ключевые слова: *педагогика, современное образование, инновационные методы обучения, ученико-ориентированный подход, формирование личности, отношения «учитель–ученик», сотрудничество школы и родителей, коммуникативные навыки, возрастные особенности, модель образования*

“Tərbiyəçi özünü elə aparmalıdır ki, onun hər hərəkəti tərbiyə etsin və həmişə hər an nə istədiyini və nə istəmədiyini bilməlidir. Əgər tərbiyəçi bunları bilmirsə, bu halda o, kimi tərbiyə edə bilər?”

A.S. Makarenko

Müasir cəmiyyətdə təhsil sistemi yalnız biliklərin ötürülməsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda insan şəxsiyyətinin formalaşmasına, mənəvi dəyərlərin aşılmasına və sosial bacarıqların inkişafına xidmət edir. Bu baxımdan pedaqogika insanın hərtərəfli inkişafını təmin edən mühüm elmi və praktik fəaliyyət sahəsi kimi çıxış edir. Təhsil vasitəsilə cəmiyyətin gələcək inkişafına təsir göstərən vətəndaşların yetişdirilməsi mümkün olur [1, 60–75]. Buna görə də pedaqogikanın cəmiyyətin həyatındakı rolu daim aktuallığını qoruyur və müasir dövrdə daha da əhəmiyyət daşıyır.

Pedaqogika yalnız dərslər proqramının mənimləndirilməsi ilə məhdudlaşmayan, eyni zamanda şagirdlərin dünyagörüşünün formalaşdırılmasına, onların sosial və mənəvi keyfiyyətlərinin inkişafına yönəlmiş kompleks bir prosesdir. Müəllim bu prosesdə yalnız bilik ötürən şəxs deyil, həm də tərbiyəçi, istiqamətverici və şəxsiyyətin inkişafına təsir göstərən əsas fiqurlar-

dan biridir. Əsl müəllim yalnız elm öyrətmir, eyni zamanda şagirdin potensialının üzə çıxmasına, onun özünə inamının formalaşmasına və cəmiyyətə faydalı bir şəxsiyyət kimi yetişməsinə şərait yaradır.

Rus tarixçisi və alim-pedaqoq V. Klyuçevski müəllimin rolunu belə ifadə etmişdir: “Yaxşı müəllim olmaq üçün dərslər dediyin fənni çox sevməli və eyni zamanda bu fənni kimə sevdirmək istəyirsənsə, onları da sevməlisən.” Bu fikir pedaqoji fəaliyyətin yalnız biliklə deyil, həm də humanist münasibət və mənəvi məsuliyyətlə bağlı olduğunu göstərir.

Müasir dövrdə təhsil sistemində baş verən dəyişikliklər pedaqogikanın yeni yanaşmalar və metodlarla zənginləşməsinə səbəb olmuşdur [2, s. 10–15]. İnnovativ təlim metodlarının tətbiqi, interaktiv dərslər formalarının istifadəsi və şagirdyönlü yanaşmanın geniş yayılması təlim prosesinin səmərəliliyini artırır. Bu yanaşmalar şagirdlərin fəal iştirakını təmin edir, onların tənqidi düşünmə, ünsiyyət və problem həll etmə bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Beləliklə, pedaqogika yalnız təhsil sahəsinin deyil, bütövlükdə cəmiyyətin inkişafına təsir göstərən mühüm bir sahə kimi çıxış edir. Müasir

təhsil sistemi şagirdlərin hərtərəfli inkişafını təmin etməklə yanaşı, onların gələcək həyat fəaliyyətinə hazırlanmasına da xidmət edir [3, s. 25-35]. Bu baxımdan pedaqogikanın rolu yalnız biliklərin ötürülməsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda cəmiyyət üçün məsuliyyətli, düşünən və mənəvi dəyərlərə malik vətəndaşların formalaşmasına yönəlir [4, s. 25-35].

Pedaqogikanın şagird şəxsiyyətinin formalaşmasında rolu bir çox alim və tədqiqatçılar tərəfindən geniş şəkildə araşdırılmışdır. Elmi ədəbiyyatda təhsil yalnız biliklərin ötürülməsi prosesi kimi deyil, həm də insanın sosial və mənəvi inkişafını təmin edən mühüm mexanizm kimi qiymətləndirilir [5, s. 21-30]. Bu baxımdan pedaqogika fərdin cəmiyyətə inteqrasiyası, onun dəyərlər sisteminin formalaşması və sosial bacarıqlarının inkişafı ilə sıx əlaqəli elmi sahə hesab olunur.

Təhsil nəzəriyyəsinin inkişafında mühüm rol oynamış alimlərdən biri Con Dyui olmuşdur. Onun fikrincə, təhsil yalnız nəzəri biliklərin mənimsənilməsi deyil, eyni zamanda həyat tərübəsi ilə bağlı olan sosial prosesdir. Dyui təlim prosesində şagirdin fəal iştirakını və praktiki fəaliyyətə əsaslanan öyrənməni vacib hesab etmişdir. Bu yanaşma müasir pedaqogikada fəaliyyətli və şagirdyönlü təlim metodlarının formalaşmasına təsir göstərmişdir.

Lev Vıqotskinin sosial-mədəni inkişaf nəzəriyyəsi də pedaqogikanın elmi əsaslarının formalaşmasında mühüm yer tutur. O qeyd edirdi ki, uşağın idrak inkişafı sosial mühit və qarşılıqlı fəaliyyət vasitəsilə baş verir. Vıqotskinin “yaxın inkişaf zonası” anlayışı müasir təlim prosesində müəllimin istiqamətləndirici rolunun əhəmiyyətini göstərir.

Müasir pedaqoji tədqiqatlarda müəllim–şagird münasibətlərinin təhsilin keyfiyyətinə təsiri xüsusi vurğulanır. Hattie tərəfindən aparılmış genişmiqyaslı tədqiqatlar göstərir ki, müəllimin peşəkarlığı, şagirdlərlə qurulan etibarlı münasibətlər və müsbət psixoloji mühit təhsil nəticələrinə birbaşa təsir göstərir [6, s.10-11]. Bu baxımdan müəllim yalnız bilik ötürən deyil, həm də motivasiya yaradan və inkişaf üçün şərait formalaşdıran əsas şəxs kimi çıxış edir.

Son illərdə pedaqogika sahəsində aparılan beynəlxalq tədqiqatlar göstərir ki, təhsil sistemində innovativ metodların tətbiqi şagirdlərin öyrənmə motivasiyasını və akademik nəticələrini artırır [7, s. 1-12]. İnteraktiv təlim metodları,

problem əsaslı öyrənmə və layihə əsaslı fəaliyyətlər şagirdlərin tənqidi düşünmə və yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafına müsbət təsir göstərir.

Bundan əlavə, müasir pedaqogika şəxsiyyətəyönlü təlim modelinə xüsusi önəm verir [8, s. 1-10]. Bu modelə görə, təhsil prosesi şagirdin fərdi xüsusiyyətlərini, maraqlarını və potensial imkanlarını nəzərə alaraq təşkil edilməlidir. Belə yanaşma təlim prosesində hər bir şagirdin özünəməxsus inkişaf trayektoriyasını formalaşdırmağa imkan yaradır.

Beləliklə, elmi ədəbiyyatın təhlili göstərir ki, müasir pedaqogika yalnız biliklərin ötürülməsinə deyil, eyni zamanda şagirdin hərtərəfli inkişafına yönəlmiş kompleks bir prosesdir. Müxtəlif pedaqoji nəzəriyyələr və yanaşmalar təhsil sisteminin humanist və şəxsiyyətəyönlü istiqamətdə inkişaf etdiyini göstərir. Bu baxımdan pedaqogikanın müasir inkişaf istiqamətləri şagirdlərin sosial, emosional və intellektual inkişafını təmin etməyə yönəlmişdir.

Bu tədqiqatın əsas məqsədi müasir pedaqogikanın şagird şəxsiyyətinin formalaşmasında rolunu müəyyənləşdirmək, həmçinin təlim-tərbiyə prosesində tətbiq olunan müasir pedaqoji yanaşmaları elmi baxımdan təhlil etməkdir. Tədqiqat çərçivəsində pedaqogikanın nəzəri əsasları, müəllim–şagird münasibətlərinin xüsusiyyətləri, eləcə də məktəbin və ailənin şagirdlərin sosial və mənəvi inkişafına təsiri araşdırılmışdır. Bu məqsədlə pedaqogika sahəsində mövcud elmi ədəbiyyatın təhlili aparılmış və müasir təhsil sistemində istifadə olunan pedaqoji yanaşmalar sistemli şəkildə nəzərdən keçirilmişdir. [9 s. 50-65]

Tədqiqat prosesində bir neçə elmi metoddan istifadə edilmişdir. İlk növbədə *təhlil və tərkib metodu* tətbiq olunmuşdur. Bu metod vasitəsilə pedaqogika sahəsində mövcud olan elmi mənbələr, nəzəri konsepsiyalar və müasir təlim yanaşmaları araşdırılmış, əldə olunan məlumatlar ümumiləşdirilərək sistemli şəkildə təqdim edilmişdir. Analiz metodu müxtəlif pedaqoji nəzəriyyələrin və yanaşmaların ayrı-ayrılıqda öyrənilməsinə imkan vermiş, sintez metodu isə bu yanaşmaların ümumi xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirməyə şərait yaratmışdır.

Bundan əlavə, *müqayisəli təhlil metodundan* istifadə edilmişdir. Bu metod vasitəsilə ənənəvi pedaqoji model ilə müasir pedaqoji yanaşmalar müqayisə edilmiş, onların təlim və tərbiyə prosesinə təsiri qiymətləndirilmişdir. Müqayisəli

təhlil nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, müasir pedaqogika daha çox şagirdyönlü yanaşmaya əsaslanır və şagirdin fəal iştirakını təmin etməyə yönəlir [17, 55–65].

Tədqiqatda həmçinin *sistemli yanaşma metodu* tətbiq edilmişdir. Bu metod vasitəsilə təhsil prosesi müəllim, şagird, məktəb və ailə kimi müxtəlif komponentlərin qarşılıqlı əlaqəsi kontekstində araşdırılmışdır. Sistemli yanaşma təlim-tərbiyə prosesinin kompleks xarakter daşdığını və şagird şəxsiyyətinin formalaşmasının müxtəlif sosial və pedaqoji amillərin təsiri altında baş verdiyini göstərir.

Eyni zamanda *təsviri və interpretativ metod*dan da istifadə edilmişdir. Bu metod vasitəsilə pedaqoji fəaliyyətin praktik aspektləri, müəllimin peşəkar keyfiyyətləri və təlim prosesində tətbiq olunan müxtəlif yanaşmalar izah edilmişdir. Təsviri yanaşma pedaqogikanın praktiki təriflərini göstərməyə və təhsil prosesində mövcud olan real vəziyyəti ümumi şəkildə təqdim etməyə imkan vermişdir.

Beləliklə, qeyd olunan metodların tətbiqi tədqiqat mövzusunun kompleks şəkildə araşdırılmasına və müasir pedaqogikanın şagird şəxsiyyətinin formalaşmasındakı rolunun elmi əsaslarla təhlil edilməsinə şərait yaratmışdır.

Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, müasir pedaqogika yalnız biliklərin ötürülməsi ilə məhdudlaşmayan, eyni zamanda şagird şəxsiyyətinin formalaşmasına yönəlmiş kompleks bir prosesdir. Təhsil sistemində baş verən dəyişikliklər və cəmiyyətin inkişafı pedaqoji fəaliyyətin məzmununa və metodlarına da təsir göstərmişdir. Müasir pedaqogika şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərini, maraqlarını və sosial mühitini nəzərə alaraq daha çevik və humanist yanaşmaların tətbiqini tələb edir [10, s. 93-99].

Ənənəvi təhsil modelində müəllim əsas bilik mənbəyi hesab olunurdu və şagirdlər daha çox passiv dinləyici rolunda çıxış edirdilər. Bu modeldə təlim prosesi əsasən informasiyanın ötürülməsinə yönəlmişdi. Lakin müasir pedaqogika bu yanaşmanı dəyişdirərək şagirdin təlim prosesində fəal iştirakını təmin edən metodların tətbiqini ön plana çıxarır. Bu baxımdan müəllim artıq yalnız bilik verən deyil, həm də təlim prosesini təşkil edən, istiqamətləndirən və şagirdlərin fəaliyyətini koordinasiya edən fasilitator kimi çıxış edir.

Müasir pedaqoji yanaşmalardan biri fəaliyyətli yanaşmadır. Bu yanaşmaya əsasən şagirdlər müxtəlif praktiki fəaliyyətlərdə iştirak etməklə yeni bilik və bacarıqları mənimsəyirlər. Fəaliyyətli yanaşma şagirdlərin öyrənməyə marağını artırır, onların müstəqil düşünmə və problem həll etmə bacarıqlarının inkişafına şərait yaradır.

Dəyərləndirici yanaşma da müasir pedaqogikada mühüm yer tutur. Bu yanaşma şagirdlərin sosial və mənəvi dəyərlər sisteminin formalaşmasına yönəlmişdir. Cəmiyyətin inkişafı üçün vacib olan ədalət, dürüstlük, hörmət və məsuliyyət kimi keyfiyyətlər təlim-tərbiyə prosesində xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Bununla yanaşı, qloballaşma şəraitində bəzi şagirdlərin milli və mədəni dəyərlərə marağının azalması kimi problemlər də müşahidə olunur ki, bu da pedaqoji fəaliyyət qarşısında yeni vəzifələr qoyur.

Şəxsiyyətəyönlü yanaşma müasir pedaqogikanın əsas istiqamətlərindən biri hesab olunur. Bu yanaşma təhsil prosesinin hər bir şagirdin fərdi xüsusiyyətlərinə və potensial imkanlarına uyğun təşkil edilməsini nəzərdə tutur. Müxtəlif şagirdlərin maraq və qabiliyyətlərinin fərqli olması onların inkişaf istiqamətlərinin də müxtəlif olmasına səbəb olur. Buna görə də müəllim təlim prosesində fərdi yanaşma prinsiplərini tətbiq etməlidir.

Kulturoloji yanaşma isə şagirdlərin milli və ümumbəşəri dəyərlərə hörmət ruhunda tərbiyə edilməsinə yönəlmişdir. Bu yanaşma vasitəsilə şagirdlər öz xalqının tarixini, mədəniyyətini və ənənələrini daha dərinlən öyrənir və onlara hörmətlə yanaşmağı öyrənirlər. Bu isə onların milli kimliklərinin formalaşmasına və vətəndaşlıq şüurunun inkişafına müsbət təsir göstərir.

Müasir pedaqogikada demokratik yanaşma da xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu yanaşma müəllim və şagird arasında qarşılıqlı hörmət və əməkdaşlıq prinsiplərinə əsaslanır. Demokratik təhsil mühiti şagirdlərin öz fikirlərini sərbəst ifadə etməsinə, təşəbbüskar olmasına və sosial münasibətlərin düzgün qurulmasına şərait yaradır.

Beləliklə, müasir pedaqogika təhsil prosesində müxtəlif yanaşmaların və metodların kompleks şəkildə tətbiqini tələb edir. Bu yanaşmaların məqsədi şagirdlərin yalnız akademik biliklərini deyil, həm də sosial, mənəvi və psixoloji inkişafını təmin etməkdir. Müasir təhsil sistemi şagirdlərin cəmiyyətin fəal üzvləri kimi

formalaşmasına xidmət edən çoxşaxəli və dinamik bir proses kimi qiymətləndirilə bilər.

Tədqiqatdan gəldiyimiz *qənaət* budur ki, müasir pedaqogika məktəblilərin şəxsiyyətinin formalaşmasında mühüm və həlledici rol oynayır. Pedaqogika yalnız biliklərin ötürülməsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda şagirdlərdə mənəvi dəyərlərin, sosial bacarıqların və müstəqil düşünmə qabiliyyətinin inkişafına yönəlmiş kompleks bir proses kimi çıxış edir. Müasir təhsil sistemində tətbiq olunan şagirdyönlü yanaşmalar, interaktiv təlim metodları və innovativ pedaqoji texnologiyalar təlim prosesinin daha səmərəli təşkilinə və şagirdlərin hərtərəfli inkişafına şərait yaradır [19, s. 3–8].

Tədqiqatın *nəticələri* göstərir ki, müəllim yalnız bilik verən şəxs deyil, eyni zamanda şagirdlərin şəxsiyyət kimi formalaşmasına təsir göstərən əsas sosial və pedaqoji fiqurlardan biridir. Müəllim–şagird münasibətlərinin qarşılıqlı hörmət, etimad və əməkdaşlıq prinsipləri əsasında qurulması şagirdlərin təhsil prosesində fəal iştirakını təmin edir və onların sosial bacarıqlarının inkişafına müsbət təsir göstərir.

Eyni zamanda şagirdlərin inkişafında məktəb və ailə əməkdaşlığı xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Məktəb mühiti şagirdlərin sosiallaşmasına, onların məsuliyyət hissəsinin formalaşmasına və mənəvi dəyərlərin inkişafına mühüm təsir göstərir. Bu baxımdan təlim-tərbiyə prosesi məktəb, müəllim və valideynlərin qarşılıqlı əməkdaşlığı əsasında həyata keçirilməlidir.

Müasir cəmiyyətin sürətli inkişafı və globallaşma prosesləri təhsil sisteminə yeni tələblər irəli sürür. Bu şəraitdə pedaqogika da daim yenilənməli və müasir dövrün çağırışlarına uyğun olaraq inkişaf etməlidir. İnnovativ pedaqoji yanaşmaların tətbiqi, şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması və demokratik təhsil mühitinin yaradılması gələcək nəsillərin hərtərəfli inkişafına xidmət edir.

Beləliklə, müasir pedaqogika yalnız təhsil sisteminin deyil, bütövlükdə cəmiyyətin inkişafının strateji əsaslarından biri kimi çıxış edir. Təlim və tərbiyə prosesinin düzgün təşkili nəticəsində cəmiyyət üçün məsuliyyətli, düşüncə, yaradıcı və mənəvi dəyərlərə malik vətəndaşların formalaşdırılması mümkündür.

Problemin aktuallığı. Müasir dövrdə globallaşma, rəqəmsallaşma, informasiya cəmiyyətinin formalaşması və sosial-iqtisadi transformasiyalar təhsil sisteminin məzmununa, strukturuna və əsas

məqsədlərinə fundamental şəkildə təsir göstərir. Bu dəyişikliklər fonunda ənənəvi təlim modelləri artıq cəmiyyətin tələblərini tam şəkildə ödəmədiyindən pedaqogikanın yeni yanaşmalar əsasında yenidən düşünülməsi zərurəti yaranmışdır.

Hazırkı şəraitdə pedaqogikanın rolu yalnız biliklərin ötürülməsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda şagirdlərdə tənqidi və analitik düşünmə qabiliyyətlərinin formalaşdırılması, sosial məsuliyyət hissəsinin inkişaf etdirilməsi, dəyişən mühitə uyğunlaşma bacarıqlarının aşılınması və onların şəxsiyyət kimi hərtərəfli inkişafının təmin olunması kimi mühüm funksiyaları özündə birləşdirir.

Xüsusilə rəqəmsal texnologiyaların sürətli inkişafı, distant və hibrid təhsil modellərinin geniş yayılması pedaqoji fəaliyyətin məzmununu və metodlarını əhəmiyyətli dərəcədə dəyişmişdir. Bu baxımdan şagirdyönlü, interaktiv və innovativ pedaqoji yanaşmaların tətbiqi yalnız metodoloji seçim deyil, həm də obyektiv zərurət kimi çıxış edir.

Bundan əlavə, müasir cəmiyyətdə sosial münasibətlərin mürəkkəbləşməsi, qloballaşma prosesinin təsiri ilə milli-mənəvi dəyərlərin qorunması və ötürülməsi kimi məsələlər pedaqogikanın qarşısında yeni vəzifələr qoyur. Bu səbəbdən pedaqogikanın şagird şəxsiyyətinin formalaşmasındakı rolunun tədqiqi həm nəzəri, həm də praktik baxımdan xüsusi aktuallıq kəsb edir və təhsil sisteminin davamlı inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Problemin elmi yeniliyi. Tədqiqat çərçivəsində müasir pedaqogikanın şagird şəxsiyyətinin formalaşmasındakı rolu sistemli və kompleks yanaşma əsasında təhlil olunmuş və aşağıdakı elmi yeniliklər irəli sürülmüşdür:

✓ pedaqogikanın yalnız təlim prosesi kimi deyil, həm də sosiallaşma, şəxsiyyətin formalaşması və psixoloji inkişaf mexanizmi kimi çoxşaxəli sistem olaraq elmi əsaslandırılması;

✓ ənənəvi və müasir pedaqoji modellərin müqayisəli təhlili əsasında şagirdyönlü yanaşmanın effektivliyinin və üstünlüklərinin sistemli şəkildə müəyyənləşdirilməsi;

✓ müəllim–şagird–valideyn münasibətlərinin qarşılıqlı təsir mexanizmi vahid pedaqoji sistem kontekstində təhlil edilərək bu münasibətlərin təhsil nəticələrinə təsirinin əsaslandırılması;

✓ şagirdlərin inkişafına təsir edən sosial, emosional və intellektual amillərin integrativ yanaşma əsasında kompleks qiymətləndirilməsi;

✓ müasir pedaqoji yanaşmaların tətbiqinin şagirdlərin tənqidi düşünmə, yaradıcılıq və problem həll etmə bacarıqlarının inkişafına təsirinin ümumiləşdirilməsi.

Bu yeniliklər pedaqogikanın nəzəri əsaslarının zənginləşdirilməsinə və müasir təhsil sistemində tət-

biq olunan yanaşmaların daha dərinəndən anlaşılmasına töhfə verir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəticələri praktik baxımdan geniş tətbiq imkanlarına malikdir və müxtəlif səviyyələrdə təhsil fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə xidmət edir. Məqalədə təqdim olunan nəzəri müddəalar və yanaşmalar müəllimlərin gündəlik pedaqoji fəaliyyətində, təhsil müəssisələrinin idarə olunmasında və təlim prosesinin planlaşdırılmasında istifadə oluna bilər.

Şagirdyönlü və interaktiv təlim metodlarının tətbiqi dərs prosesində şagirdlərin fəallığını artırmaqla yanaşı, onların motivasiyasının yüksəldilməsinə, müstəqil öyrənmə bacarıqlarının inkişafına və fərdi potensiallarının üzə çıxarılmasına şərait yaradır. Bu işə təlim nəticələrinin keyfiyyətinə birbaşa müsbət təsir göstərir.

Eyni zamanda tədqiqatın nəticələri pedaqoji kadrların hazırlanması və ixtisasartırma proqramlarının məzmununun təkmilləşdirilməsi üçün metodoloji əsas kimi çıxış edə bilər. Təhsil proqramlarının hazırlanmasında şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması, diferensiallaşdırılmış və inklüziv təlim modellərinin tətbiqi istiqamətində praktiki tövsiyələr təqdim edir.

Bundan əlavə, məktəb və ailə əməkdaşlığının gücləndirilməsi, təlim mühitində psixoloji komfortun təmin edilməsi və sosial münasibətlərin düzgün qurulması istiqamətində əldə olunan nəticələr praktik əhəmiyyət kəsb edir. Bu yanaşmaların tətbiqi təhsil sisteminin ümumi effektivliyinin artırılmasına və daha keyfiyyətli insan kapitalının formalaşmasına xidmət edir.

Ədəbiyyat

1. Darling-Hammond, L. Powerful Teacher Education // Jossey-Bass, – 2020. – p.60-75.
2. OECD. Future of Education and Skills: / –2019. <https://www.oecd.org/en/about/projects/future-of-education-and-skills-2030.html>
3. Fullan, M. Teacher Professional Development and Student Achievement in a Developing Country // Teachers College Press, –2016. –p. 25-35.
<https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3088134>
4. UNESCO. Reimagining Our Futures Together: / –2021. – p 25-35.
<https://www.unesco.org/en/articles/reimagining-our-futures-together-new-social-contract-education>
5. Biesta, G.J. J. Robot for Mayor: Creative Pedagogies with Social Robots in Secondary Education for Youth Civic Agency//The Beautiful Risk of Education, –2015. – p.21-30.
<https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3497317>
6. Cavadov İ. Müəllimin Pedaqoji Fəaliyyətinin və Peşəkarlıq Səviyyəsinin Təhsilin Keyfiyyətinə Təsiri // –Bakı: Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri, –2026. №1, –s.10-11.
7. Darling-Hammond, L., Hyler, M. E., & Gardner, M. Müqəddəs eduard müəllimi tədqiqatçı kimi təşəbbüsünün müəllim peşakar təliminə təsiri // Effective teacher professional development. -2017. Effective teacher professional development. Research brief. Learning policy institute.
<https://doi.org/10.54300/122.311>
8. Biesta, G. Reclaiming teaching for teacher education: towards a spiral curriculum// Educational Philosophy and Theory, –2022. 54(7), –p.1–10.
9. Schleicher, A. Building a Culture of Academic Integrity in the Student Environment Case of Vinnytsia National Technical University (Ukraine) // World Class Education. –2018. – p.50-65.
10. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=281166>
11. Hargreaves, A. Building Relationships between Schools and Communities' Agencies: Crafting a Programmatic Proposal // –New York: Teachers College Press. –2018. – p. 93-99.
12. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=465314>

Redaksiyaya daxil olub: 22.04.2026